

РОЛЯ НА ФИСКАЛНАТА И МАКРОПРУДЕНЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ В КРИЗИСНИЯ И ПОСТКРИЗИСНИЯ ПЕРИОД

Ас. д-р Николай Андреев

Резюме

В настоящата разработка са разгледани принципното прилагане на инструментите на фискалната и макропруденциалната политика за преодоляване на негативните ефекти в кризисни периоди. Целта е да се изследват приложените инструменти на фискалната и макропруденциалната политика в страните-членки на Европейския съюз през кризисния, както и в посткризисния период, и да се анализират ефектите от тях. На база на изследване на приложените мерки се наблюдават съществени промени в данъчните политики, като в посткризисния период се наблюдава тенденция на увеличаване на индиректните данъци и намаляване на данъчната тежест върху труда и капитала, с оглед на това да се стимулира търсенето и разширят възможностите за потребление от страна на физическите лица и да се стимулират инвестициите от страна на бизнеса. При макропруденциалната политика се достига до извода, че предприетите мерки са проекция и следствие от реформите, предприети от ЕС, за регулиране на финансовите пазари и осигуряване на финансова стабилност в общността. Подчертано е също така, че идентифицирането на важни институции, които могат да бъдат изложени на системен риск, както и тяхното подпомагане при евентуални кризи е от значителна важност за стабилността на финансовата система.

Ключови думи: глобална финансова криза, фискална политика, макропруденциална политика, Европейски съюз.

JEL: E62, G18.

THE ROLE OF FISCAL AND MACROPRUDENTIAL POLICY OF THE EUROPEAN UNION IN THE CRISIS AND POSTCRISIS PERIOD

Assist. Prof. Nikolay Andreev, Ph.D.

Abstract

The paper focuses on the principles underlying the application of the instruments of fiscal and macro-prudential policy to overcome negative effects in crisis periods. The aim is to explore the instruments of fiscal and macro-prudential policy

applied in the Member States of the European Union both in the crisis and the post-crisis periods and to analyze their effects. The study involves the application of methods of analysis and synthesis, comparison and statistical techniques for analysis and evaluation. The study of the implemented measures found significant changes in tax policies, with a trend of increasing indirect taxes and reducing the tax burden on labour and capital, to stimulate demand and expand the opportunities for consumption by individuals and to stimulate investment by businesses in the post-crisis period. In macro-prudential policy we may conclude that the implemented reforms are projection and consequence of the reforms implemented by the EU to regulate financial markets and ensure financial stability in the community.

Keywords: global financial crisis, fiscal policy, macroprudential policy, European Union.

JEL: E62, G18.

УВОД

Последиците от глобалната финансова криза продължават да оказват влияние върху света и Европа. Предприетите мерки на равнище Европейски съюз и въведените от държавите–членки мерки на национално равнище по време на кризата и в посткризисния период имат за цел чрез комбинацията на инструментите на фискалната и макропруденциалната политика, да определена степен да смекчат или елиминират негативните ефекти от кризата. В най-общ смисъл комбинирането на инструментите има за цел постигането на валутна и ценова стабилност, финансова стабилност и общоикономическа стабилност, като крайният резултат трябва да доведе икономиката до равновесно състояние на пълна заетост и бъдещ икономически растеж.

Обект на изследване е инструментариумът на фискалната и макропруденциалната политика на Европейския съюз, а **предмет** е въздействието на предприетите мерки на национално равнище с цел преодоляване на последиците от глобалната финансова криза.

В този контекст **целта** на настоящата разработка е да изследва въздействието на фискалната и макропруденциална политика и техните инструменти върху икономиките на страните–членки на ЕС в посткризисния период.

За постигането на целта се поставят следните задачи:

1. *Да се изяснят същността на фискалната и макропруденциалната политика, техният инструментариум и начинът им на въздействие върху икономиката.*

2. *Да се изследват предприетите фискални мерки от ЕС в периода след 2009 г.*

3. Да се анализират макропруденциалните мерки в страните от ЕС по време и след кризата.

В настоящата разработка *тезата*, към която се придържаме, е, че провежданите фискални и макропруденциални политики посредством облекчаване на данъчната тежест върху труда и капитала и укрепване стабилността на финансовата система влияят благоприятно върху страните-членки от Европейския съюз в посткризисния период.

Методология на изследването:

- разгледани са фискалните и макропруденциалните политики и техните инструменти от гледна точка на принципното им прилагане и въздействие върху икономическото състояние на една страна.
- в емпиричната част на разработката те са изследвани в рамките на ЕС (в частност страните членки) и са направени конкретни изводи по отношение на взаимовръзката между общоевропейските политики и мерките прилагани на национално равнище.

**1. Роля на фискалната политика
в макроикономическата стабилизация**

Като част от стабилизацията на икономиката на една страна освен монетарната политика управляващите могат да използват инструментите на фискалната политика за намаляването на негативните ефекти от кризисни периоди. Тя се отнася както за приходната, така и за разходната страна в процеса на управление за постигане на икономическа стабилност или равновесие.

Като цяло фискалната политика може да се използва в две направления (Samuelson & Nordhaus, 2009, p. 376):

- за постигането на дългосрочен икономически растеж;
- за стимулиране на разходната страна по време на дълбока рецесия.

Желаните цели могат да се постигнат „чрез диференциране обекта на данъчно облагане (потребление, приходи или имущество) и конструирането на самите данъци, включително данъчна основа, данъчни ставки и преференции. Прилагането на такива решения дава възможност за по-голяма гъвкавост на обхвата на данъчното облагане и стимулиране на поведението на данъкоплатците в съответствие с очакванията на държавата.“ (Министерство на финансите, 2013, стр. 3)

Средствата на фискалната политика, които правителството може да използва, са данъците, които генерират приходи за бюджета (от фирмите и домакинствата), и бюджетните разходи. Чрез налаганите данъци правителството извлича необходимите ресурси от домакинствата и фирмите

за публични цели¹. Освен като източник на приходи, с тях може да се влияе и върху поведението на индивидите и стопанските субекти.

Данъците, които се използват от правителствата, се разделят на директни и индиректни. Директните данъци са тези, които се налагат пряко върху физическите и юридическите лица. Те се плащат на държавата от данъкоплатеца, а данъчното задължение не може да се прехвърли на други лица. Тук могат да се посочат данъкът върху доходите на физически лица, корпоративните данъци, данъците върху имуществото и др. (вж. Фигура 1).

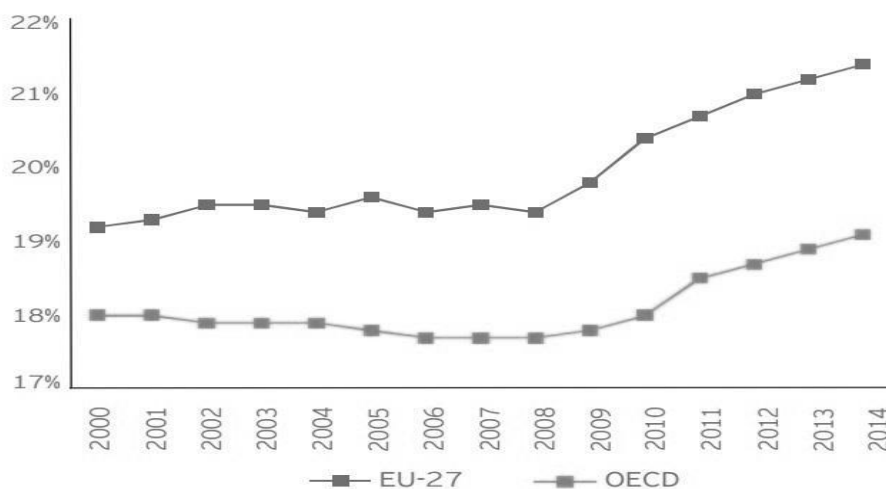
Фигура 1. Данъчни инструменти на фискалната политика

¹ Важно е да се имат предвид и различните данъчни системи, които съществуват. В икономическата система са известни регресивно, прогресивно и пропорционално (или известно още като плосък данък) данъчно облагане. При регресивното данъчно облагане лицата с ниски доходи плащат по-висока част от доходите си в данъци, отколкото хората с високи доходи. Прогресивното облагане е обратно на регресивното, като хората с високи доходи заплащат по-голяма част от доходите си в данъци, отколкото хората с ниски доходи. При пропорционалното данъчно облагане всички заплащат еднакъв данък, независимо от доходите си.

Косвените данъци са тези, които не се заплащат пряко на държавата от физическите и юридическите лица. Те са известни още като данъци върху продажбите. Тук попадат данъците, с които се облагат стоките и услугите, като ДДС, мита, акцизи и др. Те се смятат за един от най-важните фискални източници на бюджетите на голяма част от развитите страни (Брусарски, Захариев, & Манлиев, 2015, стр. 219).

Съотношението и значението на двете групи данъци е различно за отделните държави в света, в т.ч. и в ЕС (European Commission, 2006). Различно е и отражението им върху развитието на страните. Ето защо през последните години внимание се обръща на използването им като инструмент за стимулиране на растежа.

Според някои от тези изследвания използването на индиректни данъци (като ДДС и данъците върху недвижимите имоти) не се отразява върху икономическия растеж, докато данъците върху корпоративните доходи влияят негативно върху него (Robinson, 2014). Това обяснява и поведението на някои държави в това отношение в периода след глобалната криза (вж. Фигура 2 (Robinson, 2014, р. 8)).

Фигура 2. Средни ставки на Данък добавена стойност в ЕС и ОИСР

Не липсват и възгледи в подкрепа на това, че държавните разходи могат да стимулират икономическия растеж. Разходите, които могат да бъдат направени, са разписани в разработените и утвърдени държавни бюджети. Те са разпределени в две категории: икономическа и функционална (Peacock & Wiseman, 1961, pp. 70-80). Първата включва разходите за стоки и услуги и трансферите, и капиталовите разходи (Peacock & Wiseman, 1961, р. 70), а втората – разходите за администрация, обслужване на държавния дълг, закон и ред, социални и икономически услуги и др. (Peacock & Wiseman, 1961, р. 80).

Смята се, че осъществяването на капиталови инвестиции в инфраструктура ще се отрази благоприятно върху икономиката в дългосрочен период. Подобен ефект ще имат и допълнителните разходи в сферата на образованието и здравеопазването, защото могат да доведат до повишаване на производителността на труда и да подобрят функционирането на пазара на труда. От друга страна, публичните разходи могат да стимулират съвкупното търсене, което намалява в моменти на икономически спад и растяща безработица (Маринов, 2010, стр. 9).

Към този механизъм, без да се позовават на теоретичните възгледи, се насочиха редица от правителствата в Европа по време на икономическите колебания в периода 2008–2010 г. Аргументите за подобна политика са, че държавата трябва да се опита да поддържа производството на икономиката близо до нейния потенциал, за да не се стига до остри сривове на пазара на труда.

2. Макропруденциална политика за финансова стабилизация

В страните, които приемат инфлационно таргетиране, промяната на лихвения процент, като основен инструмент на монетарната политика, не е достатъчно ефективно средство, за да се ограничи системният риск и прекалената задлъжнялост. По-високият лихвен процент може да е в състояние да стабилизира високите цени на активите, но когато присъстват спекулациите, е много вероятно, стабилизирането да е за сметка на по-голям спад в производството (Blanchard, Dell’Ariccia, & Mauro, 2010, p. 11). Това ограничение на монетарната политика предизвиква интерес към усилията за развитие и усъвършенстване на макропруденциалната политика като средство за управление на прекомерната задлъжнялост, процикличността на банковото кредитиране и реални спекулации върху финансовите активи.

П. Клемент дефинира макропруденциалната политика като „...използването на пруденциални инструменти с изричната цел за насърчаване на стабилността на финансовата система като цяло, а не непременно на отделните институции в нея.” (Clement, 2010, p. 65) Макропруденциалната политика има две цели. Първата е да се смекчи финансовият цикъл (процикличността с течение на времето), а другата е да се направи финансовата система по-устойчива, като се забави системният риск, причинен от „взаимовръзките между общото излагане на всички финансови институции” в определен момент от време (Hannoun, 2010, pp. 9-10).

От гледна точка на специфичните цели на макропруденциалната политика, общото мнение е, че тя е насочена към ограничаване на рисковете и разходите, свързани със системните кризи. Брунермайер твърди, че

една от ключовите цели на макрорегулирането е да действа като изравнителна сила на естествения спад в измерените рискове по време на бума в икономиката и последвалото нарастване на измерените рискове в последващия икономически срив (Brunnermeier, Crocket, Goodhart, Persaud, & Shin, 2009, p. xxii).

Друго виждане за целите на макропруденциалната политика включва например описаната цел от Каруана, която е „...за намаляване на системния риск, като изрично се адресират взаимовръзките между тях, както и общите експозиции на всички финансови институции, както и на процикличността на финансовата система (Caruana, 2010, p. 2).”

Според дефиницията на МВФ, БМР и БФС макропруденциалната политика използва предимно пруденциални инструменти за ограничаване на системния или финансовия риск в цялата система, като по този начин се свежда до минимум честотата на нарушения в предоставянето на основни финансови услуги, които могат да имат сериозни последици за реалната икономика. Според тях това може да се постигне чрез (FSB; IMF; BIS, 2010, p. 2):

- забавяне натрупването на финансови дисбаланси;
- изграждане на защити, които да ограничат скоростта и остротата на последващите спадове и техните ефекти върху икономиката;
- идентифициране и преодоляване на общи експозиции, концентрации на риск, връзки и зависимости, които са източници на зараза и разпространение на рискове, които могат да застрашат функционирането на системата като цяло.

От всичко изказано до момента става ясно, че централен елемент във всички дефиниции е системният риск, явяващ се като сринове във финансовата система, които са причинени от нарушение в цялата или в части от финансовата система, и може да има сериозни отрицателни последици за реалната икономика. Той може да се разглежда в две дименсии – времева дименсия и крос-секционна дименсия.

Другият централен момент в определението е перспективата за цялостната система. Комплексността на процеса, който генерира системен риск, и лекотата, с която може да се прехвърли в цялата система, изисква широкообхватно фокусиране върху финансовите институции, инструментите, пазарите и инфраструктурата.

В научната литература е изследван голям набор от инструменти във връзка с макропруденциалната политика, без да бъде определен един основен инструмент или някаква стандартна таксономия на инструментите. Поради това, че микропруденциалната политика и макропруденциалната политика използват пруденциални инструменти, които важат за равнището на индивидуалните фирми (т.е. микроравнище), то те могат да се използват според тяхната цел (т.е. и за макро–равнище).

Например микропруденциалната политика коригира капиталовите рискове в отделните институции, докато макропруденциалната политика

регулира цялостното равнище на капитала на базата на финансовия цикъл и системната значимост за предпазване от системно натрупване на риск (Osiński, Seal, & Hoogduin, 2013, p. 8). Хануун предлага една примерна рамка за целите и инструментите на микро- и макропруденциалната политика (вж. Фигура 3, адаптирано по (Hannoun, 2010, p. 8)).

Фигура 3. Цели и инструменти на микро- и макропруденциалната политика

Най-основно инструментите на макропруденциалната политика се класифицират в капиталови инструменти, ликвидни инструменти, инструменти, свързани с кредитирането (Lim, et al., 2011, p. 4) и други инструменти (вж. Таблица 2).

Страните използват макропруденциалните инструменти в комбинация с други инструменти отколкото поединично. Използват ги, за да допълват макроикономическите политики и ги настройват контрациклично, за да могат да работят като автоматични стабилизатори в икономическата система.

Инструменти на макропруденциалната политика

Основна група	Вид инструмент				
Капиталови инструменти	Контрацикличен капиталов буфер	Буфер за други системно важни институции (other systemically important institution(O-SII))	Буфер за системен риск	Коефициент на ливъридж	Секторни капиталови изисквания
Ликвидни инструменти	Коефициент на ликвидно покритие (Liquidity coverage ratio)	Съотношението заем–депозит (Loan-to-deposit ratio)			
Инструменти, свързани с кредитирането	Съотношението заем–стойност (loan-to-value ratio)	Ограничение на съотношението задлъжнялост–доход (debt-to-income ratio)			
Други инструменти	Ограничаване на експозициите	Разкриване на информация	Стълб 2		

Източник: Таблицата е съставена от автора на база на: (International Monetary Fund (IMF), 2013); (International Monetary Fund (IMF), 2014); (European Systemic Risk Board (ESRB), 2013); (European Systemic Risk Board (ESRB), 2014)

Използването на повече от един инструмент позволява атакуването на един проблем от различни аспекти на риска, като се намалява възможността за заобикаляне на мерките и се осигурява по-добра сигурност за ефективен резултат. Възможността да се насочат към определен риск, като се диференцират видовете му, прави инструментите по-прецизни и ефективни. Друга опция е възможността за изглаждане на финансовия цикъл поради възможността от промени на инструментите в различните фази на цикъла. Инструментите обикновено са по-ефективни, когато се използват в допълнение на фискалната или монетарната политика, тъй като могат да бъдат взаимнодопълващи се за постигането на макропруденциалните цели.

3. Фискални мерки в страните от ЕС в периода от 2009 до 2015г.²

Данъчните политики изиграха важна роля в борбата срещу финансовата и икономическата криза. Политическите решения варират съществено в държавите-членки, отразявайки до голяма степен промените в макроикономическите и финансовите условия. Дискреционните бюджетни мерки, необходими за подкрепа на финансовия сектор и временно засилване на съвкупното търсене, ясно доминират към края на 2008 г. и през 2009 г. В някои държави-членки фискалните стимули спират поради липса на фискално пространство и появата на макроикономически уязвимости. Данъчните реформи, осъществени през този период, са в голяма степен в съответствие с последните тенденции при данъчната политика. Някои от страните, които бяха с достатъчно добри бюджетни позиции и нямаха макроикономически дисбаланси, използваха това си предимство по време на кризата, а други – поради влошеното си макроикономическо състояние и бюджетните дефицити и дългове, които бяха натрупали в предходните години, бяха засегнати по-силно. Поради това мерките в Европейския съюз варират значително в различните страни, като отразяват техните макроикономически и фискални състояния.

3.1. Данъчни мерки през периода на глобалната финансова криза

През периода на глобалната финансова криза (2008–2009г.), дискреционните фискални мерки, необходими за подкрепа на финансовия сектор, бяха предпочетени от повечето страни-членки на Съюза. Това

---

² Информацията в тази точка и нейните подточки се базира на информация от базата данни за данъчни реформи на Европейския съюз (Taxation Reforms Database (TRD)), както и на документи, обвързани с нея.

беше породено от значителни експанзионистични мерки в голяма част от държавите–членки, в съответствие с представения от Европейската комисия „Европейски план за икономическо възстановяване”. Някои от страните предприеха мерки за намаляване на дефицита поради нестабилното им бюджетно състояние (Ирландия, Гърция, Унгария и др.) (European Commission, 2010a, p. 27). Експанзионистичните и консолидиращи мерки, предприети от държавите–членки по време на глобалната финансова криза, от една страна, се определят от спада в крайната продукция, а от друга – от необходимостта да се гарантира устойчиво финансово състояние.

Данъчните мерки, предприети от държавите–членки на ЕС, в отговор на глобалната финансова криза могат да бъдат обобщени в Таблица 3. В нея са изведени реформите, които действат, от една страна, върху данъчната ставка или въздействат върху данъчната основа (вкл. специален режим), а от друга – с увеличение или намаление на вида данък, който е приложен (директен или индиректен). Като цяло изменения на схемите за пряко данъчно облагане са в голяма степен в съответствие с последните тенденции, наблюдавани в Европейския съюз, в опит да се намали данъчната тежест върху труда и капитала. Това е показателно за общата стратегия на държавите–членки за намаляване на данъчната тежест с цел насърчаване на предлагането и търсенето на работна ръка, както и за увеличаване на участието и заетостта. Такива мерки са от значителна важност по време на рецесия, за да се пребори негативното развитие на пазара на труда.

Сред мерките, въведени за стимулиране на съвкупното търсене, е налице широко използване на разпоредби за директно подпомагане на разполагаемите доходи. Намаляването на данъчните ставки, приложими към долните прагове на доходите на физическите лица, и увеличението на надбавките са двата използвани инструмента за защита на покупателната способност на домакинствата с ниски доходи. В някои случаи – в съответствие с целите на преразпределението на данъчното облагане и необходимостта от по-справедливо разпределение на данъчната тежест. Тези мерки са придружени от въвеждането на по-високи проценти за лицата с високи доходи.

Подобно на развитието в данъците върху доходите на физически лица, някои страни–членки намаляват и корпоративното подоходно облагане. Много държави–членки, в опит да подкрепят инвестициите на предприятията, прилагат мерки като по-добри обезщетения за амортизация или данъчни кредити за инвестиции. В други случаи намаленията са насочени към малките и средните предприятия. Няколко от държавите членки вземат решение, тези стимули да бъдат отпуснати за ограничен период, като се надяват да се повишат капиталовите разходи.

Търсенето на по-високи приходи, за да се ограничат бюджетните дефицити, обикновено води до увеличението на косвените данъци. Фискалната тежест върху потреблението беше увеличена чрез покачвания на

ДДС и размера на акцизите. В допълнение към това правителствата на държавите–членки прибягват до алтернативни източници на финансиране, като въвеждането на данъци за околната среда. По-високи приходи също се търсят и в данъчно облагане върху имуществото, например намаляване на праговете за освобождаване от данъка върху недвижимите имоти (в България), или за въвеждане на прогресивни данъчни системи за замяна на пропорционалната данъчна система (Гърция и Латвия) (European Commission, 2010a).

Таблица 3

Промени в директните и индиректните данъци и социалното осигуряване в страните от Европейския съюз в отговор на глобалната финансова криза (2009 г.)

Вид данък		Увеличение или намаление	Данъчна ставка	Данъчна основа или специален режим
Данъци върху доходите на физически лица		Увеличение	EL, IE	IE, EL, LT
		Намаление	AT, FI, FR, DE, HU, LV, LT, RO	AT, BE, BG, FI, DE, HU, IE, IT, LV, LU, NL, PL, PT, RO, SK, SI, ES, SE
Корпоративно подоходно облагане		Увеличение	LT	IE, EL
		Намаление	CZ, LU, SI, SE	AT, DE, NL, PT, RO, SE, IT, CY, PT, PL, ES, UK
Вноски за социална осигуреност		Увеличение	CY,EE,RO, SK	EE, LT
		Намаление	BG, CZ, HU, RO, SE	FI
Данък добавена стойност		Увеличение	EE,HU,LV,LT	EE, LV, LT
		Намаление	FI, UK	BE,CY,FR,MT,RO
Акцизи	Енергийни продукти и електричество	Увеличение	EE, EL, HU, IE, LV, LT, RO, SI, ES, PT	-
		Намаление	IT, LT	-
	Тютюн, алкохол, захар и др.	Увеличение	RO, SL, SP	-
		Намаление	-	-
Данъци върху имущество		Увеличение	GR, LV, SK	-
		Намаление	-	SP, UK, IT

Източник: Таблицата е създадена от автора на база на информация от: (European Commission, 2009) и (European Commission, 2010a).

Данъчната политика през 2010 г. все още е силно повлияна от глобалната финансова криза. Реформите, приложени в някои страни, са все

още фокусирани върху експанзионистични мерки, за да се намали въздействието на кризата. Голяма част от държавите увеличават данъците си през 2010 г., като повечето увеличават данъчната основа на данъците върху доходите на физическите лица. Данък добавена стойност и акцизите също се увеличават, като най-често се увеличава данъчната ставка (вж. Таблица 4).

Таблица 4
Промени в директните и индиректните данъци и социалното осигуряване в страните-членки на Европейския съюз (2010 г.)

Вид данък		Увеличение или намаление	Данъчна ставка	Данъчна основа или специален режим
Данъци върху доходите на физически лица		Увеличение	EL, ES, GR, FR, IE, LV, LU, PT, UK	AT, CZ, DK, EE, ES, FR, IE, LV, PT, RO, SK, UK
		Намаление	DE, DK, GR, FI, HU, NL	AT, BG, DE, FI, IT, LT, SE
Корпоративно подоходно облагане		Увеличение	GR, EL, PT	LU, RO
		Намаление	CZ, EL, HU, LT, NL, UK	AT, BE, DE, ES, LT, NL
Вноски за социална осигуреност		Увеличение	IE, LV	BG, CZ, IE, LT, PT, RO, SK
		Намаление	BG, HU	-
Данък добавена стойност		Увеличение	CZ, EL, ES, GR, FI, HU, LV, PL, PT, RO, SK, UK	BG, CY, EL, ES, FR, PT, LV
		Намаление	IE	BE, DE, HU, LT, NL, PL
Акцизи	Енергийни продукти и електричество	Увеличение	AT, BG, CY, CZ, DK, FI, FR, DE, GR, IE, PL, RO, SL	DK, IE, IT, LV
		Намаление	AT, BG, SK	BE, NL
	Тютюн, алкохол, захар и др.	Увеличение	AT, CZ, DK, FI, GR, LV, RO, SL, SP, NL	-
		Намаление	-	-
Данъци върху имущество		Увеличение	CZ, DE, EL, FR, LV, PT	LV
		Намаление	-	-

Източник: Таблицата е създадена от автора на база на информация от (Taxation Reforms Database (TRD)) и (European Commission, 2010a).

Страните с високи бюджетни дефицити, като Гърция и Португалия, също така увеличават и корпоративното подоходно облагане и доходите върху труд, като при вторите или се увеличава данъкът върху доходите, и/или вноските за социално осигуряване. В почти половината стра-

ни-членки се предприемат мерки за увеличаване на данъчната основа на данъците върху доходите на физически лица и социалното осигуряване. Въпреки това в десет от страните данъчните промени, направени за насърчаване на растежа, са под формата на специални мерки, насочени към определени сектори или дейности, което води до представянето на нови данъчни разходи при корпоративното данъчно облагане и данъците върху доходите на физическите лица.

В обобщение: мерките, предприети от държавите-членки, на национално равнище през периода на глобалната финансова криза основно се налагат, за да се облекчи данъчната тежест върху трудовото облагане. Подобни мерки са показателни за желанието на страните-членки да се преборят с нарастващите негативни последици на пазара на труда. Въвеждането на мерки за стимулиране на съвкупното търсене, както и намаляването на праговете за по-бедните и увеличаване на стимулите за тях, действа като силен защитен инструмент за покупателната способност на домакинствата. Също така намаляването на корпоративното подоходно облагане и въвеждането на данъчни облекчения за амортизация или по-добри условия за фирмите може да доведе до стимулиране на капиталовите разходи и увеличаване на инвестициите от страна на фирмите.

3.2. Данъчни промени при задълбочаването на европейската дългова криза

Новата рамка, която беше въведена за координация на икономическата политика (Европейският семестър) в Европейския съюз през 2011 г., призовава да се наблегне на качеството на данъчните системи като допълваща част на фискалната консолидация. При сключването на пакта „Евро плюс“ страните участнички подчертаха нуждата от реформи на пазара на труда, за да се повиши нивото на заетост, както и важността на координацията на данъчната система. През 2011 г. голяма част от държавите-членки на Европейския съюз са изправени пред предизвикателството да консолидират публичните си финанси, а заедно с това и да подобрят данъчната си система, за да я направят по-благоприятна за растеж. Това се постига чрез пренасочването на директните данъчни облагания към индиректните или чрез разширяване на данъчната основа. През 2011 г. двадесет и четири страни от 27^{те} страни-членки са в процедура по прекомерен дефицит, като са получили предупреждение и препоръка за предприемане на корективни действия от Съвета, да намалят съотношението дефицит към БВП под 3 процента. В своите национални програми за реформи и програми за стабилност и конвергенция голяма част от държавите са заложили на увеличаване на данъците през 2011 г., за да подпомогнат ограничаването на държавните разходи. В почти всички държави-членки на ЕС данъчните реформи, проведени през 2011 г., са фокусирани върху увеличаване на при-

ходите, въпреки че повечето страни са избрали да концентрират своите усилия за консолидация по отношение на разходите отколкото по отношение на приходите.

Данъчните реформи в повечето страни–членки през периода 2011 и 2012 г. отговарят на нуждата за консолидация на публичните финанси. През тези години много страни увеличават данъците си, за да ускорят данъчната консолидация. Повечето страни увеличават данъците върху доходите на физически лица главно чрез увеличаване на данъчната ставка. Тези мерки са основно въведени на временна основа и под формата на допълнителни такси за лицата с високи доходи (Белгия, Италия, Португалия и др.). Мерките за намаляване на данъчната тежест са въведени предимно за увеличаване на трудовите бонуси за определени групи. Вноските за социално осигуряване също са увеличени в много от страните чрез увеличаване на стандартната данъчната ставка (Латвия, Полша, Обединеното кралство) и данъчната ставка за определени групи (България, Франция, Унгария и др.). Около половината от страните повишават данъчната ставка на ДДС – както стандартната ставка (Португалия, Кипър, Ирландия и др.), така и намалената ставка (България, Латвия, Полша и др.). Акцизите също се увеличават през периода в повечето страни, като основно се увеличава данъчната ставка за енергийни продукти, алкохол и цигари. Единствената страна, която намалява акцизите за гориво, е Словения (вж. Таблица 5).

Някои от страните намалят данъчната ставка на корпоративното подоходно облагане (Финландия, Нидерландия, Обединеното кралство и др.), като по същото време се увеличават пределните данъчни ставки (като допълнителни такси или вземания) за големите компании във Франция и Португалия. В няколко от страните са увеличени и данъците върху имуществото, като това става чрез увеличаване на данъчната ставка (Кипър, Португалия, Естония и др.) и разширяване на данъчната основа (Италия, Латвия, Литва и др.). Тези страни увеличават данъците върху имуществото, за да придобият допълнителни приходи, които благоприятстват растежа (вж. Таблица 5).

Като се има предвид продължаващата нужда от фискална консолидация, голяма част от страните–членки увеличават цялостната данъчна тежест (състояща се от директни и индиректни данъци и социално осигуряване). Голяма част от страните, поради консолидиращи нужди, увеличават данъка върху личните доходи, като често това е под формата на данъчната ставка. Също така допълнителни такси са въведени в някои страни за лицата с високи доходи. Като се имат предвид реформите, предприети от страните–членки, като цяло се наблюдава увеличаване на индиректните данъци в периода 2012–2013 г., но без да се наблюдава кореспондиращо намаляване на данъците върху труда, за да се намалят относително високите разходи за труд (вж. Таблица 6).

Таблица 5
Промени в директните и индиректните данъци и социалното осигуряване
в страните-членки на Европейския съюз (2011-2012 г.³)

Вид данък		Увеличение или намаление	Данъчна ставка	Данъчна основа или специален режим
Данъци върху доходите на физически лица	Увеличение	BE, DK, CY, FI, EL, ES, IE, IT, LU, NL, PT	AT, BE, CZ, DK, ES, FI, FR, EL, HU, IE, PL, PT, SK, UK	
	Намаление	FI, HU, LV, NL	CZ, DK, EE, FI, DE, ES, HU, IE, LV, MT, NL, SE, UK	
Корпоративно подоходно облагане	Увеличение	FR, PT	CZ, AT, BE, DK, ES, HU	
	Намаление	UK, FI, EL, SI, NL	ES, HU, IT, LT, LU, UK	
Вноски за социална осигуреност	Увеличение	AT, BG, CY, FR, EL, HU, LV, PL, PT, UK	IE, SK	
	Намаление	DE, IE	CZ	
Данък добавена стойност	Увеличение	PT, UK, CY, ES, IE, HU, LV, PL, SK, IT, FR, BG, EL, CZ	AT, BE, BG, CY, DK, EL, ES, FI, LV, NL, PL, PT,	
	Намаление	-	CY, EL, ES, IE, LT, PL	
Акцизи	Енергийни продукти и електричество	Увеличение	AT, BG, CY, CZ, DE, EE, ES, FI, FR, HU, LT, LU, LV, NL, PL, PT, RO, SE, SK, SI, UK	DK, EE, LV, PL
		Намаление	SI	-
	Тютюн, алкохол, захар и др.	Увеличение	AT, BE, CY, CZ, DE, EE, ES, FI, FR, HU, LV, LT, LU, NL, PL, PT, RO, SE, SK, SI, UK	-
		Намаление	-	-
Данъци върху имущество	Увеличение	CY, EL, ES, IE, PT, UK	CY, IT, LT, LV	
	Намаление	NL	-	

Източник: Таблицата е създадена от автора на база на информация от:
(Taxation Reforms Database (TRD)) и (European Commission, 2011.)

Със задълбочаването на кризата се отбелязва нуждата от въвеждане на данъчни реформи за увеличаване на бюджетните доходи, като се внимава да не засягат най-бедните от населението, които са изключително чувствителни при данъчни промени. Тези препоръки, както и разширява-

³ Тук се обхваща период от началото на 2011 г. до края на второто тримесечие на 2012 г.

нето на данъчната база на определени данъци и изместването на данъчно-то облагане на труда към данъци, които са по-малко определящи за растежа, са заложи в „Годишния обзор на растежа”, представен от Европейската комисия (European Commission, 2012, р. 5). Голяма част от реформите, които са разработени, включват и социалните проблеми и ограничаването на въздействието им върху най-бедните.

Таблица 6
Промени в директните и индиректните данъци и социалното осигуряване в страните-членки на Европейския съюз (2012–2013г.⁴)

Вид данък		Увеличение или намаление	Данъчна ставка	Данъчна основа или специален режим	
Данъци върху доходите на физически лица	Увеличение		BG, EL, FR, CY, LU, PT, SL, SK, FI	BE, CZ, EE, IE, EI, ES, FR, LU, NL, AT, PL, FI, UK, PT	
	Намаление		LV, MT	BE, DK, DE, IT, HU, MT, NL, AT, SI, FL, SE, UK	
Корпоративно подоходно облагане	Увеличение		EL, CY, LU, PT, SK, HU	EL, ES, LU, AT, FI, PT, BE, FR	
	Намаление		DK, EE, SI, FI, SE, UK	IE, EL, ES, FR, HR, IT, LT, LU, HU, NL, RO, SI, FI, SE, CZ, UK	
Вноски за социална осигуреност	Увеличение		CY, HU, NL, AT	CZ, EE, IE, AT, SK	
	Намаление		EE, HR	BE, HU, PT	
Данък добавена стойност	Увеличение		CZ, ES, FR, HR, IT, CY, NL, SI, FI	BE, ES, LV, LU, PL, PT	
	Намаление		EL, HR, LV	LT, LU, SE	
Акцизи	Енергийни продукти и електричество	Увеличение		BG, EE, EI, ES, HR, IT, CY, LT, LU, HU, MT, PL, PT	BG, CZ, ES, LV, AT
		Намаление		-	SE
	Тютюн, алкохол, захар и др.	Увеличение		EE, IE, EL, ES, HR, CY, LT, LU, HU, MT, NL, AT, PL, PT, RO, SI, UK	-
		Намаление		-	DK
Данъци върху имущество	Увеличение		CZ, IE, IT, CY, FI, SI, UK	LV, LT, RO, SI, PT	
	Намаление		EE, PT, SE	-	

Източник: Таблицата е създадена от автора на база на: (Taxation Reforms Database (TRD)) и (European Commission, 2013).

Само няколко от страните предприемат мерки за намаляване на данъците върху доходите на физически лица (Малта, Латвия). Други увеличават горната данъчна ставка (Португалия и Люксембург) или налагат до-

⁴ Тук се обхваща период от началото на 2012г. до края на второто тримесечие на 2013 г.).

пълнителна кризисна такса (Чехия и Кипър), или предоставят нови данъчни граници (Франция и Словакия). Други промени, които са направени, е разширяване на данъчната основа (Естония, Франция, Нидерландия и др.), като някои от страните увеличават данъците за социално осигуряване чрез увеличаване на данъчната ставка или разширяване на данъчната основа (Кипър, Унгария, Ирландия, Австрия и др.) (вж. Таблица 6). Единадесет от страните, увеличили данъчната основа на данъците върху физическите лица, са се фокусирали върху хората с високи доходи, което е показателно за висока прогресивност и справедливост в данъчната система.

През периода около половината страни-членки увеличават акцизите върху тютюна и алкохола. Повече от една трета от страните са увеличили акцизите върху енергийните продукти, газ и петрол (вж. Таблица 6). Литва и България например след изтичането на преходните им периоди повишават данъците върху дизела, за да могат да се съобразят с минимума на Европейския съюз. Повишаването на акцизните стоки допринася за фискалната консолидация, както и акцизите върху горивата допринасят за преминаването към по-ниско потребление на енергия.

Около половината страни-членки модифицират данъчната си система за имуществото. Мерките, предприети в някои страни, имат за цел да направят имущественото облагане по-прогресивно, като основно са фокусирани върху имотите от висок клас, за да може да се предотврати социалното въздействие. Литва и Латвия разширяват данъчната основа върху имуществото, като новите проценти ще са фиксирани в предопределени граници от местните власти. Словения също представи нов данък върху имуществото с по-висока стойност. Някои от страните промениха данъците си върху сделките с имущество, като например Финландия и Чехия увеличават данъците за прехвърляне на имоти.

3.3. Данъчни промени в периода от 2013–2015 г.

Според препоръките на годишния обзор на растежа за 2013–2014 г. допълнителни приходи могат да се набавят чрез разширяване на данъчната база, отколкото да се увеличават данъчните ставки или да се въведат нови данъци. Данъците върху имуществото трябва да бъдат реформирани, за да предотвратят натрупването на финансов риск във имуществения сектор (European Commission, 2013, pp. 5-6).

Като част от фискалната консолидация страните продължават да увеличават данъчната тежест през периода 2013–2014 г. Специфичните реформи, които са приложени от много от страните-членки, засягат основно увеличаване на индиректните данъци. В голяма част от страните данъците върху потреблението и данъците върху околната среда бяха увеличени, поради това, че се смятат за най-малко определящи за растежа. Почти половината от страните-членки предприеха мерки да подобрят ефикасността

на структурата на ДДС, като някои от държавите въведоха нови намалени ставки (или удължиха прилагането на такива) за нови категории от стоки и услуги. Няколко от страните предпочетоха да разчитат на увеличение на данъчните ставки на ДДС, вместо да разширяват данъчната основа, като ограничиха прилагането на някои от неефективните намалени ставки.

В контекста на криза и високите нива на безработица ефектът от високото таксуване на труда е вреден както от страна на стимулите за работниците, така и от страна на фирмите, които искат да наемат хора.

През периода от средата на 2012 г. до средата на 2013 г. около една трета от страните-членки въвеждат мерки за целенасочено намаляване на данъчната тежест, като от 2013 до 2014 г. броят им се увеличава значително. Страните, които предприемат такъв подход, обикновено го правят, като освобождават от данъчно задължение или от предложените данъчни кредити в системата за данъчно облагане на доходите. Тринадесет страни са предприели такива мерки и поради това, че тези намаления влияят положително върху работниците, това може да се смята като зараждане на възстановителните процеси. Също така може да се приеме и като промяна в политиката, като се набляга основно на повишаването на стандартите за живот. В същото време по-малък брой държави-членки въвеждат мерки за облекчаване на данъчната тежест върху работодателите, осигуряващи заетост на хората, които са на ръба на пазара на труда, като например дългосрочно безработните в Словакия и хората с ниски доходи в Белгия. Няколко страни също въведоха и мерки в областта на социалното осигуряване, които засягат както хората с ниски доходи, така и тези с високи доходи (Естония, Франция, Латвия и др.). Например Естония увеличи минималното равнище на социалните осигуровки, а Словения премахна данъчните облекчения за възрастните хора (вж. Таблица 7).

Много от държавите-членки започват да прехвърлят данъчната тежест върху недвижимото имущество, като периодичните имуществени такси се смятат за най-малко вредни за растежа. Въведените мерки от някои страни-членки имат за цел да направят данъчното облагане по-прогресивно, като засягат по-скъпите имоти. През 2013 г. Естония, Латвия и Италия намалиха периодичните данъци върху имуществото за определени групи от хора (вж. Таблица 7). Естония премахна данъците за имоти с малки и средни размери, докато Латвия въведе закон, който позволява възможност за намаляване на данъците върху имуществото за семейства с три или повече деца.

Голяма част от страните-членки увеличиха данъчната база на данъците върху доходите на физическите лица, както и корпоративното подоходно облагане. Като цяло повечето страни ограничиха данъчната основа на корпоративното облагане, но и някои я увеличиха (вж. таблица 7). В някои случаи реформите, предприети от страните, включваха и двете мерки – за намаляване на данъчната основа и за увеличаването ѝ. От една страна, данъчната основа се намалява, за да се стимулира конкурентоспо-

собността (в някои сектори), а от друга, се разширява, за да се ограничи компенсирането на загубите (Гърци, Словакия и Литва въвеждат такива мерки) или за да се предотврати избягването на данъци.

Таблица 7
Промени в директните и индиректните данъци и социалното осигуряване в страните-членки на Европейския съюз (2013–2014 г.⁵)

Вид данък	Увеличение или намаление	Данъчна ставка	Данъчна основа или специален режим	
Данъци върху доходите на физически лица	Увеличение	AT, ES, PT	AT, BE, CZ, EL, FI, FR, HR, IE, LT, NL, SE, SI	
	Намаление	BG, EE, EL, MT, NL	BE, BG, CZ, DK, DE, EE, ES, FI, FR, IT, LT, LV, MT, NL, SE, RO, SI, UK	
Корпоративно подоходно облагане	Увеличение	BE, DE, EL, FR, PT, SK	AT, BE, EL, ES, FI, FR, HR, LT, LV, PL, SE, UK	
	Намаление	DK, EE, FI, FR, ES, PT, SK, UK	AT, BG, BE, EL, ES, FR, HR, IE, IT, LT, LV, NL, PT, RO, UK	
Вноски за социална осигуреност	Увеличение	CY, HR	CZ, EE, HR, HU, RO, SK	
	Намаление	AT, EE, IT, LV, RO	BE, ES, FR, HU, LV, SE, SL, SK, UK	
Данък добавена стойност	Увеличение	CY, FR, IT, LU, PL, SI	BE, CY, DE, DK, EE, EL, FR, HR, IT, LU, PL, SI	
	Намаление	-	BE, DK, EL, ES, FR, IE, LT, RO	
Акцизи	Енергийни продукти и електричество	Увеличение	BE, CY, BG, EE, ES, FI, FR, HR, IT, LV, MT, NL, PL, RO, SI	
		Намаление	-	
	Тютюн, алкохол, захар и др.	Увеличение	AT, BE, CZ, DE, EE, ES, FI, HR, IE, IT, LT, LV, MT, NL, PL, PT, RO, SE, SI, UK	-
		Намаление	DK, UK	-
Данъци върху имущество	Увеличение	EL, IE, IT, CY, LT, NL, RO	CY, ES, HR, UK	
	Намаление	EL, IT	EE, LV, MT	

Източник: Таблицата е създадена от автора на база на информация от Taxation Reforms Database (TRD) и European Commission, 2014.

⁵ Тук се обхваща период от началото на третото тримесечие на 2013 г. до края на второто тримесечие на 2014 г.

Почти половината от страните–членки разширяват данъчната база на Данък добавена стойност или увеличават намалените ставки, които са приложени към някои стоки и услуги. Например от 2014 г., в Белгия, правните услуги подлежат на стандартно ДДС облагане. Италия намали обхвата на приложение на намалените ставки за някои храни и услуги, а Франция и Словения увеличиха своите намалени ДДС ставки. Само Полша избра да запази временно увеличение при ДДС.

Голяма част от страните увеличиха акцизите върху електричеството, макар в някои случаи, като България и Латвия, имаше леки бюджетни последици. В някои страни–членки акцизите бяха намалени или удължени (България, Германия, Латвия, Обединеното кралство и др.). Белгия въведе намалена ставка за ДДС за потреблението на електричество от домакинствата, а България намали до нула акциза върху електричеството за домакинствата. Някои от страните предприемат мерки за подобряване на данъчното облагане на автомобилите (България, Австрия, Кипър и др.). Например България променя данъчната ставка върху моторните превозни средства, за да подобри тяхното въздействие върху околната среда. Реформите на акцизите върху моторните превозни средства в Кипър са базирани на екологосъобразни принципи.

През периода намаляването на данъчната ставка на корпоративното подоходно облагане е значително бавно с въвеждането на намаления основно в страни, които в предишни години не са намалявали своите ставки. Португалия намалява основните си ставки, а в Обединеното кралство през 2015 г. влизат в сила намаления, които бяха анонсирани в предходни години.

Някои от страните увеличават данъци върху имуществото, като голяма част от страните–членки обявяват, че ще направят реформа (или правят реформа) в структурата на данъците върху имуществото. Румъния например предлага прогресивна данъчна система както за домакинствата, така и за бизнеса.

В част от страните се увеличава данъчната основа за социалното осигуряване (България, Германия, Нидерландия и Латвия), а при други се намалява (Италия, Малта, Нидерландия и др.). В Естония, Германия, Люксембург и Швеция се увеличава данъчната ставка (вж. Таблица 8).

Голяма част от страните увеличават данъчните ставки на акцизите върху тютюна, алкохола и електричеството (България, Белгия, Ирландия, Латвия и др.). Единствено в Естония и Румъния се намалява данъчната основа за някои енергийни продукти. В България например се отменя освобождаването от акциз върху електроенергията, която се използва от железопътния транспорт. В Швеция се правят изменения в данъчното облагане на биогоривата (вж. Таблица 8).

Координирането на данъчната политика на ниво Европейски съюз след 2011 г., и препоръките, които се поставят за изместване на данъчната тежест от труда към други индиректни данъци и протичащата фискална

консолидация, имат основната цел да намалят фискалния дефицит и да се ограничи увеличаването на дълга на страните–членки. Намаляването на данъчната тежест върху труда може да има положителен ефект в много от страните–членки. Също така увеличаването на периодичните данъци върху имуществото е ефективна стратегия за страните–членки за подобряване на финансовата консолидация и прехвърлянето на тежестта от труда.

Таблица 8
Промени в директните и индиректните данъци и социалното осигуряване в страните–членки на Европейския съюз⁶ (2014–2015 г.⁷)

Вид данък		Увеличение или намаление	Законова ставка	Основа или специален режим
Данъци върху доходите на физически лица		Увеличение	DK, FI, FR, EL, PT, SI	CR, CZ, ES, FI, FR, EL, LT, NL, RO, SP
		Намаление	FI, FR, HU, IE, LT, MT, RO	BE, BG, CR, CZ, DK, ES, FI, FR, DE, HU, IE, IT, MT, PL, PT,RO,SK,SI,SP,UK
Корпоративно подоходно облагане		Увеличение	BE, FR, EL, IT, LV	AU,BE,CR, DK, ES, FR,EL,LV,PL,SK,SP
		Намаление	DK, PT	BE, BG, DK, FI, FR, EL, HU, IE, IT, PT, RO, SK, SI, SP
Вноски за социална осигуреност		Увеличение	ES, DE, LU, SE	BG, DE, LV, NL
		Намаление	FR, DE, HU, IT, MT, SE	IT, MT, NL, RO, SK
Данък добавена стойност		Увеличение	FI, HU, LU, SE	CZ, DK, ES, FI, FR, EL, LU, SP
		Намаление	CZ,HU,PT, RO	CR, CZ, PT, RO, SP
Акцизи	Енергийни продукти и електричество	Увеличение	BE, BG, CR, FI, FR, LV, MT, NL, PT	BG, LV, SE
		Намаление	DK, ES, FI, HU, RO	ES, RO
	Тютюн, алкохол, захар и др.	Увеличение	BE,BG,CR,DK, ES,FI,HU,HU, IE,LV,LT,MT, RO, SE, UK	IE,
		Намаление	HU, IE	
Данъци върху имущество		Увеличение	BE, DE	
		Намаление	EL, PT	EL, RO

Източник: Таблицата е създадена от автора на база на информация от Taxation Reforms Database (TRD) и European Commission, 2015.

⁶ Забележка: Някои от страните се повтарят при увеличение или намаление на данъчната база или данъчната ставка тъй като са правили многократни промени и в различни области в данъчната система, поради това са написани и на двете места.

⁷ Тук се обхваща период от третото тримесечие на 2014 г. до края на второто тримесечие на 2015 г.

4. Макропруденциални мерки в страните от ЕС по време и след кризата⁸

Новите пруденциални правила на Европейския съюз влязоха в сила от 2014 г., като те са определени в директивата за капиталовите изисквания и регламента за капиталовите изисквания. Те позволяват на макропруденциалните власти (ЕССР) да използват нови видове инструменти, чрез които да се справят с рисковете пред финансовата стабилност. На национално равнище някои от държавите са активирали макропруденциални мерки още през 2010 г. (вж. Таблица 9). Например Швеция въвежда ограничения в съотношението на заеми – стойност за отпускането на нови кредити, като не могат да надвишават 85%

Със задълбочаването на кризата през 2011 г. и други страни започват да въвеждат макропруденциални мерки, като в Румъния и Литва се въвеждат ограничения на съотношението заем–стойност, а в Литва съотношението заем–стойност за кредити, отпускани за жилища не може да надвишава 85%. През 2012 г. още две страни използват макропруденциални инструменти като част от Стълб 2 и взаимоотношението заем–стойност (вж. Таблица 9). Словения въвежда ограничения на депозитните лихвени проценти, като част от процеса на вътрешна оценка на капиталовата адекватност – процесът на оценяване на надзора на риска, а Нидерландия въвежда ограничение в коефициента заем–стойност, като ограничението за нови ипотечни кредити ще намалява с 1 процентни пункта на годишна база от 106% през 2012 г., до 100% през 2018 г.

През 2013 г. Малта въвежда задължителен резерв за покриване на общи банкови рискове за всички банки, за да се намалят рисковете, произтичащи от повишената степен на необслужваните кредити. Полша въвежда две ограничения в съотношението задлъжнялост–доход, като банките трябва да обърнат специално внимание на кредитите, за които съотношението надвишава 40% (за кредитополучатели с доходи под средната работна заплата в региона) и 50% (за други кредитополучатели). Друга мярка, която въвежда Полша, е ограничение в съотношението заем–стойност за жилищните имоти.

През 2014 г., след влизане в сила на директивата и регламента за капиталовите изисквания, три от страните–членки предварително въведоха контрациклични капиталови буфери – като само при Словакия започва да функционира от 2014 г., а в Хърватия и Дания ще започне от началото на 2015 г. (вж. Таблица 9). Чехия, Дания, Словакия и Обединеното кралство определиха стойност на контрацикличния си буфер да е в размер на 0%, а единствено Швеция определи 1%.

⁸ Информацията в тази точка е базирана на данни от: ESRB, Macroprudential policy actions, Overview of measures.

Макропруденциални инструменти, използвани от страните-членки на ЕС в периода 2010–2015 г.

Видове макропруденциални мерки		Година на въвеждане					
		2010	2011	2012	2013	2014	2015
Капиталови инструменти	Контрацикличен капиталов буфер	-	-	-	-	BG, CR, CZ, DK, ES, FI, IT, LV, LU, SK, SW, UK	LT, LU, MA, PT, SK
	Буфер за други/глобални системно важни институции (other/global systemically important institution(O-SII, G-SII))	-	-	-	-	DK, NE	AU, BE, CZ, ES, FI, FR, DE, IT, NE,SK, SP, SW, UK
	Буфер за системен риск	-	-	-	-	BG, HR, CZ, DK, NE, ES, SW	AU, DK, SK
Ликвидни инструменти	Коефициент на ливъридж (Leverage ratio)	-	-	-	-	UK	-
	Съотношението заем – депозит (Loan-to-deposit ratio)	-	-	-	-	SI	-

Инструменти свързани с кредитирането	Съотношението заем – стойност (loan-to-value ratio)	SW	LT, RO	NE	PL	DK, ES, FI, HU, IE, LV, MT, SK,	CZ
	Ограничение на съотношението задлъжнялост – доход (debt-to-income ratio)	-	-	-	PL	-	-
Други инструменти	Ограничаване на експозициите	-	-	-	-	-	-
	Разкриване на информация	-	-	-	-	-	-
	Съдеб 2	-	-	SI	MT	BE, DK, SW	-

Източник: Таблицата е създадена от автора на база на информация от European Systemic Risk Board (ESRB), 2015.

Друг макропруденциален инструмент, който се въвежда в седем от страните, е буферът за системен риск, като процентната му мярка варира в отделните страни между 1% и 3% (вж. Таблица 9). В България се прилага към националните експозиции (индивидуални, консолидирани и суб-консолидирани бази). В Нидерландия се прилага към трите най-големи банки, а в Хърватия – към два типа банкови подгрупи – с пазарен дял под 5% и над 5%.

През същата година, Обединеното кралство планира да въведе коефициент на ливъридж, включващ: минимални изисквания за коефициент на ливъридж от 3%; допълнителен буфер за коефициента на ливъридж (за системно важните фирми) и контрацикличен буфер за коефициента на ливъридж (вж. Таблица 9).

Словения въвежда ограничение в съотношението заем–депозит като минимално изискване за промени в кредитите за небанковия сектор. Във връзка с промените в депозитите от небанковия сектор съотношението трябва да бъде положително за банките с положителен годишен ръст на депозитите.

Осем от страните членки въвеждат ограничения в съотношението заем–стойност, като основно се ограничават кредитите, свързани с жилищата и ипотеките (вж. Таблица 9). Например в Естония всички кредитни институции имат ограничение от 85% за нови жилищни кредити, а в Унгария се увеличават границите за ипотечни кредити от 35% на 80%, както и на кредитите за закупуване на превозни средства (от 35% на 70%).

През 2015 г. всички страни запазват процентното състояние на контрацикличния капиталов буфер, изключение правят Хърватия, Латвия и Словакия, които освобождават малките и средните инвестиционни фирми от изискването за поддържане на антицикличен капиталов буфер. Страните–членки – Австрия, Дания и Словакия – планират увеличаване на буфера за системен риск, като се вземат предвид други/глобални системно важни институции (O-SII/G-SII). От началото на 2016 г. Чехия въвежда препоръка да има жилищни ипотечни кредити със съотношение заем–стойност по-голямо от 90% за не повече от 10% от общата сума на такива кредити в даден квартал и също така да няма кредити със съотношение, по-голямо от 100%.

* * *

Въз основа на направения анализ на приложените мерки на ниво Европейски съюз и в частност на инструментите, използвани от страните членки, могат да бъдат формулирани следните изводи:

- основните промени в данъчните политики на държавите–членки са свързани със съотношението между директни и индиректни данъци, като в периода след световната икономическа криза се наблюдава тен-

денция на увеличаване на индиректните. Това се свързва с факта, че те се смятат за неутрални по отношение на икономическия растеж.

- установява се, че в периода 2010–2015 г. те провеждат политика на намаляване на данъчната тежест върху труда и капитала, с оглед на това да се стимулира търсенето и разширят възможностите за потребление от страна на физическите лица и да се стимулират инвестициите от страна на бизнеса.

- фискалната консолидация, с цел да се намалят държавните дългове и дефицити в отделните държави, подпомага преодоляването на негативните ефекти от създадите се кризи.

- макропруденциалните мерки са проекция и следствие от реформите, предприети от ЕС, за регулиране на финансовите пазари и осигуряване на финансова стабилност. Такива мерки се предприемат в голямата си част от страните–членки през 2014 г. и 2015 г. Във връзка с това може да се каже, че създаването и поддържането на финансови буфери в предкризисни периоди може да смекчи евентуални негативни ефекти върху финансовата система.

- от особена важност за стабилността на финансовата система е възможността за идентифицирането на важни институции, които могат да бъдат изложени на системен риск, както и тяхното подпомагане при евентуални кризи.

Използвани източници

- Брусарски, Р., Захариев, А., & Манлиев, Г. (2015). *Финансова теория*. Велико Търново: Фабер.
- Маринов, К. (2010). *Фискална политика и управление на фискалния дефицит. Отражения и изводи за България*. София: Институт за икономическа политика. Извлечено от <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/sofia/07837.pdf>
- Министерство на финансите. (2013). *Доклад за данъчните разходи*.
- Blanchard, O., Dell’Ariccia, G., & Mauro, P. (2010). *Rethinking Macroeconomic Policy*. Research Department. International Monetary Fund.
- Brunnermeier, M., Crocket, A., Goodhart, C., Persaud, A., & Shin, H. (2009). *The Fundamental Principles of Financial Regulation*. Geneva London: International Center for Monetary and Banking Studies Centre for Economic Policy Research.
- Caruana, J. (2010, April). *Macroprudential policy: working towards a new consensus*. Retrieved from Bank for International Settlements: <http://www.bis.org/speeches/sp100426.htm>
- Clement, P. (2010, March). The term “macroprudential”: origins and evolution. *BIS Quarterly Review*, pp. 59-67.

- European Commission. (2006, november 14-16). *The Balance Between Direct and Indirect Taxation*. Retrieved from Macroeconomic effects of a shift from direct to indirect taxation: A simulation for 15 EU member states: <http://www.oecd.org/tax/tax-policy/39494151.pdf>
- European Commission. (2009). *Taxation trends in the European Union — Main results*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
- European Commission. (2010a). *Taxation papers – Monitoring tax revenues and tax reforms in EU Member States 2010 - Tax policy after the crisis*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- European Commission. (2010b). *Taxation trends in the European Union - Data for the EU Member States, Iceland and Norway*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- European Commission. (2011). *Taxation papers – Tax reforms in EU Member States 2011 – Tax policy challenges for economic growth and fiscal sustainability*. DG Taxation and Customs Union.
- European Commission. (2012). *COMMUNICATION FROM THE COMMISSION – Annual Growth Survey 2012*. Brussels.
- European Commission. (2013). *COMMUNICATION FROM THE COMMISSION – Annual Growth Survey 2013*. Brussels.
- European Commission. (2013). *Taxation Paper No 38 – Tax reforms in EU Member States: Tax policy challenges for economic growth and fiscal sustainability – 2013 report*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- European Commission. (2014). *Tax Reforms in EU Member States 2014 - Tax policy challenges for economic growth and fiscal sustainability*. DG Taxation and Customs Union.
- European Commission. (2015). *Taxation trends in the European Union - Data for the EU Member States, Iceland and Norway*. DG Taxation and Customs Union.
- European Systemic Risk Board (ESRB). (2013). Recommendation on intermediate objective and instruments of macro-prudential policy. *Official Journal of the European Union*.
- European Systemic Risk Board (ESRB). (2014). *The ESRB Handbook on operationalizing macroprudential policy in the banking sector*. Retrieved December 2016, from https://www.esrb.europa.eu/pub/pdf/other/140303_esrb_handbook_mp.en.pdf?ac426900762d505b12c3ae8a225a8fe5
- European Systemic Risk Board (ESRB). (28 December 2015 г.). *Macro-prudential policy actions, Overview of measures database*. Извлечено от Macroprudential policy actions, Overview of measures database: https://www.esrb.europa.eu/mpa/cbmd/shared/2015-12-28_Overview_national_macroprudential_measures.xlsx?acb9e324bd4b547f886e29625ad2a78a

- FSB; IMF; BIS. (2010). *Macroprudential policy tools and frameworks: Update to G20 Finance Ministers and Central Bank Governors*. Retrieved from <https://www.imf.org/external/np/g20/pdf/021411.pdf>
- Hannoun, H. (2010, February). *Towards a global financial stability framework*. Retrieved from Towards a global financial stability framework: <http://www.bis.org/speeches/sp100303.htm>
- International Monetary Fund (IMF). (2013). *Key Aspects of Macroprudential Policy-Background Paper*. International Monetary Fund (IMF).
- International Monetary Fund (IMF). (2014). *Staff guidance note on Macroprudential policy*. International Monetary Fund (IMF).
- Lim, C., Columba, F., Costa, A., Kongsamut, P., Otani, A., Saiyid, M., . . . Wu, X. (2011). *Macroprudential Policy: What Instruments and How to Use Them? Lessons from Country Experiences*. International Monetary Fund.
- Osiński, J., Seal, K., & Hoogduin, L. (2013). *Macroprudential and Microprudential Policies: Toward Cohabitation*. International Monetary Fund (IMF). Retrieved from <https://www.imf.org/external/pubs/ft/sdn/2013/sdn1305.pdf>
- Peacock, A., & Wiseman, J. (1961). Front matter, The Growth of Public Expenditure. In A. Peacock, & J. Wiseman, *The Growth of Public Expenditure in the United Kingdom*. Princeton University Press.
- Robinson, P. (2014). *Indirect tax in 2014. A review of global indirect tax developments and issues*. EY.
- Samuelson, P., & Nordhaus, W. (2009). *Economics* (19 ed.). New York: McGraw-Hill Education.
- Taxation Reforms Database (TRD). (н.д.). Извлечено от http://ec.europa.eu/economy_finance/db_indicators/taxation_reforms_database/index_en.htm